

“Mənim yazdıqlarımın hamısı dünyanın mən bəxan tərəfindən görünən hissəsidir”- deyə tanınmış nasir, şair və tərcüməçi Seyran Səxavət oxucularını da özünün baxdığı tərəfdən dünyaya baxmağa çağırır. 70 yaşını qeyd edən yazar yaradıcılığını davam etdirdiyi müddətdə romanlarında, povestlərində, şeir və hekayələrində həmkarlarının dediyi kimi, konkretliyi ilə seçilib. Onun vətəndaş yanğılı sənətkar olmasını isə qələm dostları xüsusi qeyd edirlər. “Kaspi”nin “Bizim qonaq” rubrikasının qonağı olarkən biz də dünyaya onun tərəfindən baxmağa çalışdıq. Əvvəlcə, qonağımızın əhvalını soruşduq.

- Əhval qəliz məsələdir. Bu gün dünyanın da, ölkəmizin də, insanların da problemləri var. Bunu danmaq olmaz. Reallığın gözünün içinə düz baxmaq lazımdır. Olan şeylərin inkarına çalışınlar, olmayan şeylərin davasına qalxanların əhvalı çox vaxt pis olur. Mən isə belə adam deyiləm, ona görə də əhvalım yaxşıdır. 30 yaşımdan bu günə qədər əhvalımı tənzimləyə bilərəm. Əgər əhvalımı dünyanın, ölkənin, insanların əhvalıyla tənzimləsəm, çox çətin olar. Özünəxidmət barədə təcrübəm pis deyil. Bir də səmimiyyətə inanın, dünyanın ən balaca adamı dünyanın ən qədim şəhərindən daha qəlizdir. Çünki bir şəhər toplaşır bir insanı yarada bilməz. Ancaq bir adam dünyanın bir böyük şəhərini qura bilər. Dünyanın ilk yaşayış məkanı kənd olduğuna və mən də kəndçi olduğuma görə axır ki, Bakıda özümə yaşamağa bir yer tapa bildim. Mərdəkəndə yaşayıram, bu da əhvalımın yaxşı olmasına kömək edir.

- Ədəbi prosesi, mühiti izləyirsinizmi? Ədəbiyyatımızın "əhvalı necədir?"

- Mənim işim yazıçılıqdır. Doxsanıncı ildən bəri cədvələ qol çəkmirəm, maaş almıram, ancaq öz işimlə - yazıçılıqla məşğulam. "Qaçqaçaq" romanım var, o əsər mənim keçdiyim və menden keçən adamlar haqqındadır. Çox böyük və maraqlı adamlar keçib tələyimdən. Dünyanın müxtəlif

ölkələrinə dostlarını var. İnsanı mühitdən gözəl məhv edən və yetişdirən ikinci bir şey yoxdur. Müxtəlif mühitlər var, onlardan biri də ədəbi mühitdir ki, gücüm çatan qədər mən ədəbiyyatımızı və ədəbi mühitimizi izləməyə çalışıram.

- Bizim qəzetin Ədəbiyyat əlavəsində tez-tez xarici yazıqların gənclərə məsləhətlərini dərc edirik. Doğrudanmı həmin qaydaları mənimsəyib yazıçı olmaq mümkündür?

- Yazmaqla bağlı hansısa detalları mənimsəyib yazıçı, jurnalist olmaq olar. Ancaq orijinal yazıçı olmaq üçün qaydalara tabe olan yox, qaydalarından kənər söz adamı olmalısən. Dünyaya nə qədər adam gəlib gedib, hələ gəlməyə nə boya da növbə var. İstedadsız insan yoxdur, düşüdüğü mühitdən asılı olaraq mühit insanların hərsini bir peşə sahibi edir. Bu dünyada ən böyük ünvan mühitdir. Mühit səni hamıdan yaxşı öyrədir.

- Orta əsrlərdə belə bir düşüncə vardı ki, şəhər mühiti insanı daha azad edir. Bu mənada, yazıçıların, kənd və şəhərdə azadlığın fərqi varmı?

- Şəhərin azadlığının mahiyyətində bir bəclik və antisənitarlığa var. Kənddə evlər bir-birindən aralıdır, məsələn, Seyran durub getdi, Salmağillə. Bunu hamı görür. Çünki mühit şəffafdır. Şəhərdə bir bloka girin heç kəs bilə bilməz ki, sən hansı evə gətin. Çəkdiyiniz misalın heç bir psixoloji, fundamental əsası yoxdur. Kənd dünyanın ilkin modelidir - yeni orijinal variantı.

- Seyran müəllim, qələmlə yazırsınız? - Mən dəyişə bilmərəm. Məncə, bir dəfə dəyişmək bir dəfə udmaq deməkdir. Tay-tuşlarımdan bəziləri dediklərinə görə kompüterdə yazırlar. Ancaq şübhələnməmiş, dəyən yalan deyirlər. O vaxt qaradaşım mənə alman yazı makinası almışdı, o dövrdə az

adamda vardı ondan. Demək olar ki, ondan istifadə etmədim. Bu gün də qələmlə yazıram, özü də kəril əlifbasıyla. Gündə bir əlifba dəyişir, mən hər dəfə təzə əlifba dəyişməliyəm? Mən əgər bir adı bir dəfə kərilə, bir dəfə latində yazsam, ələ bilərəm ki, qələm məndən küsər, bir də heç nə yazı bilmərəm. Elə bilərəm, bir dostuma, yekə bir kişiye xəyanət etməmişəm. Kim nəylə is-

ləşdirib. Buna tam mənada tələ demək düzgün deyil... - Sizə qədər və sizdən sonrakı dövrdə yazılan əsərləri oxuyanda onların növbəti on illiklərə, əsrə ünvanlanacağını öz ələminizdə necə və hansı kriteriya ilə müəyyən edə bilərsiniz, yəni sizin üçün ədəbi-yazıçılığın məyari nədir? - Yazı-

çı bir ay Moskvada Yazıçılar Evinə gəldirdim, 20 günü birinci cümləni yazmağa sərf etdim. Bütün dünyada ən yaxşı əsərlərin məhz birinci cümləsi gözəldir. Birinci cümləsinə sən tapıb gətirməlisən, o cümlə elə olmalıdır ki, sonra sənə aparsın. Sözlün sənə aparması sənə sözün aparmasından daha yaxşıdır.

Mən elə bilərəm hər yazıçının öz yazmaq stili var. Burda neçə nəfər əyləşmişik, hər birimizin öz yaşam stili var. Məncə, ən böyük stil elə yaşamaq stildir. Yazı mətbəxim belədir: mən bəxan tərəfdən əsərə plan tutmaq, qeyd etmək, Allah eləməsin, bəyirçə şeylərdir. Neft mühəndisi deyiləm ki, çertyoj çəkim, plan qurum. Mən yazıçıyam. Bəri başdan çərçivədə olan əsər, sonradan heç kəsə qəlbəni yol tapa bilməyəcək. Hiss edəndə ki, dolmuşam, yük də ağır yüküdür, yazacağım yeri müəyyənləşdirməyə başlayıram. Belə olanda başlayıram evdəkiləri də yola verməməyə. Burda mehriban olmağıma baxmayın, çöldə mənə neyləyirlərsə, gəlib heyfini evdə çıxıram (gülür). Hətta belə olanda yoldaşım deyir ki, deyəsən, yenə tutman tutub. 15 gün- bir ay harasa gizlin bir yere gedib yazıram. Həmin vaxt arvad-uşaq da mənə əli çıraqlı axtarsa tapa bilməz (gülür). İçəri girən kimi elə bilərəm bir divdır stol, adam qorxur, ayağımla yox, dizin-dizin gəlirəm stolon yanına, deyirəm mənə kömək elə.

Özü də mən realist adamam, ağılım başımdadır. Sadəcə, həmin anda belə olur. Yazmaq mənim üçün müqəddəsdir. Sonra mən gün ərzində 18 saat, bəzən 24 saat işləyirəm. Bu da mənim qəbimə qoyulan bir şeydir. Yazını yazıb qurtarandan sonra elə yüngülləşirəm, elə bilərəm, elimi tərpətsəm uçub Murovun başına qona bilərəm. Yazandan sonra xoşbəxt bir çəkisizliyə düşürəm, yüngülləşirəm.

- Bir vaxtlar "Qızıl təşt" adlı dram əsərinizin sevilməsinin əsas səbəbi nə idi?

- O əsəri 1986-da yazdım, bir il sonra çap olundu. 1988-də indiki Akademik Milli Dram Teatrının repertuarının müzakirəsində bizim çılğın şairimiz Tofiq Bayram da iştirak edirmiş. O, teatrın repertuarını tənqid edib. O vaxt teatrın rəhbəri olan Həsən Turabov da deyib ki, ay Tofiq, biz aktyorqu, siz ne gətirirsinizsə onu da oynayırq. Səhnələşdirmək üçün hansı əsəri təklif edirsiniz? Tofiq Bayram da mənim əsərimi təklif edib. Xasiyyətə mülayim adamam, yola verənəm, menden konflikt yaranan olmaz. Mən həmişə yola vermişəm, mənə də həmişə yola veriblər. Dramaturgiya işi konflikt deməkdir. Həsən Turabov mənə çağırırdı, o vaxt gənc olan rejissor Bəhrəm Osmanov da orda idi, mənə inandırılırdı ki, "Qızıl təşt" pyesə çevirilə bilər. Onlardan ayrılıb gətdim bağa və 15 günə əsəri yazdım. O vaxt tamaşa haqqında çox yazıldı. Kommunist rejiminin əleyhinə yazmışdım, Moskva mətbuatında da 2 jurnalist mənə müdafiə edirdi. Əsər yuxarılara sərf edirdi. Tamaşa səhnəyə qoyulanlarda gündə çəkilirdilər Mərkəzi Komitəyə ki, burasını kəsin, orasını kəsin. Mən də dedim ki, əsəri repertuardan çıxarın heç nə dəyişməyəcək. Bu əsərdən siyasi məqsədlər üçün də istifadə edənlər tapıldı. Ancaq əslində "Qızıl təşt" kommunist rejiminin

çıqların işi dünyaya çıxmaq baxımından çox çətinidir. Musiqi, rəssamlıq elədir ki, onlar üçün tərcümə lazım deyil, ancaq ədəbiyyatın yayılması üçün tərcümə, təbliğ mütləq şərtidir. Azərbaycan ədəbiyyatı böyük ədəbiyyatdır. Hər şeyin yiyəsi olanda yaxşı olur. Bu gün ədəbiyyatımızın yiyəsi yoxdur. Mənim üçün Nobel mükafatı ölçü deyil, ancaq Nobel bizdən asılı olmayaraq ölçü olub, bunu inkar etmək olmaz. Mən 55 ildir peşəkar yazıçılıqla məşğulam, ancaq oxucu stajım 64 ildir. Azərbaycanın ən istedadlı oxucularından biriyəm. Peşəkar yazıçılığım mənə əsərlərin səviyyəsini deyir. Kriteriyam məhz yazıçı və oxucu ağılımın birləşməsindən yaranan zövqümüdür. Yəni bir əsəri həm yazıçı, həm oxucu kimi bəyənirəmsə, deməli, o, mənim əsərimdir.

- Əsərə birbaşa girişlə, yoxsa təsvirlə başlamaq sizin üçün rahatdır? - Təsvir, birbaşa giriş bunlar mənə görə deyil. Mənim ələmində bir roman, povest yazmaq üçün ən çətin şey birinci cümləni yazmaqdır. Birinci cümləni mütləq yazıçı özü yazmalıdır. Deyə bilərsiniz ki, o bir cümlələri başqası yazmalıdır? Xeyr. Bəzən

- hansı ki, sonradan Xocalı soyqırımını, 20 Yanvar hadisələrini törətdi, əleyhinə yazılmışdı.

- Ədəbi mühitin sizə təsiri olubmu? - Bütün sevdiyim yazıçıların bu və ya digər formada mənə təsiri olub. Mən inanıram ki, gürcü olsaydım Nodar Dumbadze kimi yazacağdım, ona da inanıram ki, o azərbaycanlı olsaydı, Seyran Səxavət kimi yazacaqdı. Yer üzündə mənə ondan yaxın yazıçı yoxdur. Hər dəfə deyirlər ki, kimse muğamı yaxşı bilir, mən hirsənirəm. Bu, kökündən yanlış ifadədir. Muğamı bilməzlər, muğamı duyarlar. Muğamı duyğunun imkanları ilə anlayırlar. Mən də bilmirəm kimin mənə harada və necə təsiri olub, ancaq duyuram ki, mənə təsir edən yazıçılar olub.

- Deyirlər ki, əsər yazan ərəfədə hansısa təsirlər, ciddi kitabı oxumaq olmaz, on-

da mütləq yazılan əsərdə də o təsir görünür. Bu fikirlə razısınızmı?

- Baxır köklənməyə, özünü necə öyrədirsənsə elə də yazırsan. Yaradıcılıq intim peşədir. O, prosesə kitabları da, insanları da qatışdırmaq olmaz. Mən yazanda hamını və hər şeyi unudub yazıram.

- Torpaqlarımız düşmənlə tapdağı altındadır. Sizin doğulub böyüdüyünüz torpaqlar da işğaldadır. Ora gedə bilməməyi, kökdən uzaq düşməyi yazıçı kimi necə hiss edirsiniz? - Mən heç bir hiss keçirmirəm. Çox qanlar töküldü. Qarabağ məsələsi ilə bağlı hislərim donub. 3-4 ildir beləyəm. Bu, reallığa barışmaq deyil, sadəcə həqiqəti deyirəm.

- Müsahibələrinizin birində belə bir fikir səsləndirmissiniz ki, erkim çatan söz adamlarına Qarabağ haqqında yazmağı qadağan eləmişəm. - Bilirsiniz, nə qədər bu haqda danışmaq olar? Qarabağ məsələsi əsərlək məsələ deyil. O torpaqları əsər yazıb geri qaytara bilmərik.

- Guya o qadağa nəyi həll edir ki? Fələstin məsələsi bu gün həmin onların öz ədəbiyyatında, həm də onları müdafiə edən xalqların ədəbiyyatında ən canlı mövzulardan biridir, xüsusən də poeziya-da. Bəs Fələstin məsələsi əsərlək məsələdir?

- Mən Qarabağ haqqında ən gözəl romanı Müdafiə Nazirliyindən gözləyirəm. Sizə Qarabağ haqqında roman lazımdır, yoxsa Qarabağın alınması? Məncə, hamımızda Qarabağ lazımdır.

- Seyran müəllim, inciməyin, ancaq sizin məntiqinizdən belə çıxır ki, ədəbiyyat heç nəyə qadir deyil, gücsüzdür. Belədirsə, onda yazıb-pozmağın nə mənası var ki?

- Mən suyu yanımdakı bulaqdan içmək əvəzinə hardansa sifariş verməyin tərəfdarı deyiləm. Qarabağ problemini özümüz həll etməliyik. İndi İkinci Dünya Müharibəsi dövrü deyil ki, şüarlarla kimlərsə təsir etmək mümkün olsun.

- Bu gün özlərinə postmodernist dəyənlərin yaradıcılığına münasibətiniz necədir?

- Əsərlərinizin içində "Nekroloq" romanının təhkiyəsi tamam başqadır. Bu əsərdən sonra niyə yenidən qayıtdınız yaddaşıla bağlı əsərlərə?

- İnanın ki, bu suala cavab vermək mənim üçün çox çətinidir. "Nekroloq" romanını necə yazmağımı xatırlaya bilmirəm. Ancaq razıyam ki, "Nekroloq" başqa nəfəsdə əsərdir və bunu düz müşahidə etmişiniz. O, tamamilə başqa xətdir. Soruşsan ki, necə xətdir,

pulyar idim, nəsr əsərlərim də böyük tirajla çıxırdı. Bir dəfə Ramiz Rövşən demişdi ki, "Şairlərin xoşbəxtliyindən, nasirlərin bəd-bəxtliyindən Seyran Səxavət şairdən nəsrə keçdi". Sualına isə qısa belə cavab verə bilərəm: Biz müstəqillik illərində torpaq, oğullar itirdik, onların yanında oxucu itkisi mənə ağırdan məsələ deyil.

- Yaddaşıla bağlı əsərlər, xatirələrə bağlı kitablar yazmaq bir qədər də cəsarət tələb edir. O mənada ki, sən öz həyatını nə qədər maraqlı hesab edərsən ki, onun oxucu üçün də maraqlı olacağı qənaətinə gəlib, fikirlərini kitab şəklində təqdim edərsən. Bu, əslində, deyilməyə də, nəzərə cərməyən bir iddia göstəricisidir. İstərdim xatirələrə söykəli əsərlər haqda və dediyim o iddia haqqında danışsınız.

- "Qaçqaçaq"da aşağılanmağımla bağlı yerlər də var. Bunu hər adam cəsarət edib eləməz. Yazıçı istər-istəməz iddialı adam olur. Yazıçılar, sənətkarlar arasında belə bir belə var: deyirlər ki, 25-30-40-50 ildir xalqına xidmət edirəm. Bu, yalan söhbətdir. Xalqın boynuna minnət qoymaq olmaz, kim nə edibse, özü üçün edib, yazıb, yaradıb, hörmət qazanıb. Yaşlandıqca isə insan yaddaşına daha çox soykənir, ən etibarlı dostu olur yaddaş. Ona görə də yaddaşa sənənin deyilən qayıdış qaçılmazdır. Mən burda iddia görmürəm, sadəcə, yaddaşımla ifadə edirəm.

- Əsərlərinizdə ironiyanız daim diri görünür, elə şifahi söhbətlərinizdə də. Yumor hissiniizi canlı saxlamağın hansısa yolu varmı?

- Yazıçılıq barədə bəxtim əzəl gündən getrib. Bizim Qarabağda olan yumor heç bir yerdə yoxdur. Bizdə hamı ironiya, yumorla danışır. Əgər böyüdüyün mühitdə yumor hissi güclü olmasa, sonra onu qazana bilməzsən. Ümumiyyətlə, insan əsasən mühitin ona verdiklərindən qazanır.

- "Seçilməmiş əsərlər"iniz çıxır. Adətən, yazıçılar "Seçilmiş əsərlər" adı altında kitablarını çap etdirlər, sizdə isə əksinədir. Bu yaşı yazılara ironiyadır? Yəni demək istəmissiniz ki? "Seçilmiş əsərlər"inizi kim seçdi, yaxud da belə deyək, nə yazmışınızsa daxil edib niyə "Seçilmiş əsərlər" adı altında çap etdirdirsiniz, bir az da ötəyə gətsək, seçilmişləriniz bunlardırsa, gör seçilmişləriniz nə gündədir?

- Mən "Seçilməmiş əsərlər"imə nə yazmışamsa, hamısını daxil etmişəm, hətta ilk mətbu yazımı belə. Yeni qoy görsünlər ki, haradan başlayıb hara getmişəm. Heç bir tənqidçi keçdiyim yolu o kitablar kimi göstərə bilməz. İnşallah, 15 cildə olacaq. Ancaq dediyiniz həmin o tikanlı meqamların da bəzisi bir ad altında toplanan kitablarıma seçdiyim adda öz ifadəsini tapıb.

- Son sualımız da bu olsun ki, bundan sonra hansı yaradıcılıq planınız var?

- Yer üzündə menden plansız adam ağlına gətirmə: istər həyatda, istər yaradıcılıqda. Yaradıcılıq planlı təsərrüfat deyil, bəkilər demiş, alayçı şeydir...

Hazırladı Fərid Hüseyn